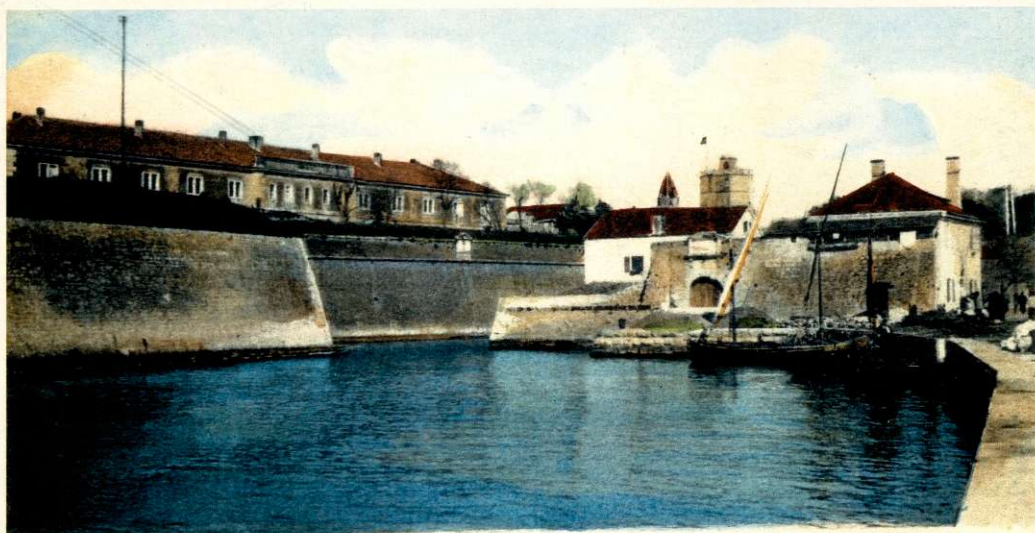

ZADAR I ZADARSKA ŽUPANIJA
NA STARIM RAZGLEDNICAMA
U FONDU ZNANSTVENE KNJIŽNICE ZADAR

Zara (La Fossa)

Libreria e Cartoleria Pietro Stauber, Zara.

264084
Misc. C 45097 04

ZADAR I ZADARSKA ŽUPANIJA
NA STARIM RAZGLEDNICAMA
U FONDU ZNANSTVENE KNJIŽNICE ZADAR

ZNANSTVENA KNJIŽNICA ZADAR

2005.

Katalog izložbe u povodu Županijskih dana 2005.
i 150 godina Znanstvene knjižnice
Izložbena dvorana Znanstvene knjižnice,
19. travnja - 3. svibnja 2005.

Izdavač: Znanstvena knjižnica Zadar
Za izdavača: Milenka Bukvić
Katalog uredila: Milenka Bukvić
Izložbu uredile: Ljiljana Artić, Milenka Bukvić
Autori tekstova: Milenka Bukvić, Abdulah Seferović
Tisak: FG Grafika, Zadar

CIP- Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Zadar

UDK 769.5(497.5 Zadar)(091)(064)
UDK 027.021(497.5 Zadar)(064):769.5

ZNANSTVENA knjižnica Zadar

Zadar i Zadarska županija na starim
razglednicama u fondu Znanstvene knjižnice Zadar
/ <katalog uredila Milenka Bukvić ; autori tekstova
Milenka Bukvić, Abdulah Seferović>.- Zadar:
Znanstvena knjižnica, 2005.- 16 str.: ilustr.
(djelomice u bojama); 24 cm

Podaci o odgovornosti preuzeti iz kolofona.-
Katalog izložbe u povodu Županijskih dana 2005. i
150 godina Znanstvene knjižnice.

ISBN 953-7256-00-6

ISBN 953-7256-00-6

Izdavanje kataloga financijski je pomogla Zadarska županija

150
2005

Zadar je kao stoljetno političko središte Dalmacije oduvijek bio i važno središte hrvatske pismenosti i kulture. Bogato povijesno pamćenje grada i Dalmacije sačuvano je u fondu jedne od najvećih hrvatskih knjižnica - Znanstvene knjižnice Zadar, koja ove godine slavi sto pedeset godina svoga postojanja.

Znanstvena knjižnica pored bogatog općeg knjižnog fonda posjeduje i niz specijalnih zbirki među kojima i zbirku razglednica. Iako na prvi pogled manje važan dio fonda, razglednice su danas neprocjenjivi izvor za rekonstrukciju izgleda našega Grada i županije u prošlim vremenima.

Pojava prvih razglednica povezana je s razvojem željezničkog prometa u drugoj polovici 19. stoljeća, kada se u poštanskom prometu pojavljuju poštanske dopisnice, a nešto kasnije i poštanske razglednice.

Prva poštanska dopisnica tiskana je 1. listopada 1869. godine. Usavršavanje tiskarske tehnike omogućilo je prenošenje fotografije na papir i tako je 1891. nastala prva razglednica sa slikom grada koja je iste godine puštena u optjecaj iz Beča, Pariza, Pešte i Praga.

Zadar je kao glavni grad austrijske pokrajine Dalmacije svoju pripadnost europskom civilizacijskom krugu potvrdio spremno prihvativši i tu novost, te već 1892. godine zadarski knjižar Schönfeld stavlja u prodaju poštanske razglednice.

Grad je u to vrijeme imao oko 12 000 stanovnika i bio izrazito građanska sredina. Duhovni život Grada cvjetao je zahvaljujući novinama, kazalištima, knjižnicama, kinima, kavanama... Od 1855. godine djeluje Biblioteca Comunale Paravia, 1862. pokrenut je Narodni list, koji izlazi sve do danas, 1891. Zadar je dobio novi moderan vodovod, 1894. godine javnu električnu rasvjetu, 1897. održana je prva filmska projekcija (pravo kino otvoreno je 1907.), djeluju dva kazališta, izlaze dva dnevna lista...

Uz razvijeno novinsko nakladništvo, ubrzo se razvilo izdavanje poštanskih razglednica. Uz već spomenutoga Enrica de Schönfelda u Zadru je djelovalo desetak nakladnika: Tomaso Burato, Arturo Gilardi, Hrvatska knjižarnica, Petar Stauber, Leandro Nowotny, Ernesto Petri, Lorenzo Mazzanti, G. Giorgetti, Anđeliko Alačević...

Najčešći motivi na razglednicama su vedute gradova, kasnije i sela, arhitektonski detalji, umjetničke fotografije, kulturni spomenici, a rjeđe etnografski motivi, portreti osoba, posebice djece.

U početku se tekst pisao preko slike, na margini okomito ili vodoravno u odnosu na sliku, a adresa na cijeli prazan prostor na poledini razglednice. Okomita crta koja razglednicu na poledini dijeli na dva dijela - jedan predviđen za tekst, a drugi za adresu i poštansku marku - otisnuta je tek 1905. godine. Time je dopisnica postala razglednica.

Rane zadarske razglednice rađene su najčešće tehnikom litografije, a tek iza I. svjetskog rata tiskaju se fotomehaničkim postupkom. Kod jednog dijela razglednica crno-bijeli predložak je koloriran, pa kod različitih nakladnika boja pojedinih zgrada varira i nije autentična. Ipak, ove nam razglednice dočaravaju izgled ondašnjeg Zadra, njegovu izgradnju i rast, kao i izgled mjesta na zadarskim otocima i u kopnenom zaleđu.

Najstarija razglednica Zadra u fondu Znanstvene knjižnice s motivom Nove obale datira iz 1896. godine, a tiskala ju je tvrtka Stengel & Markert iz Drezdena za nakladnika Schönfelda u Zadru.

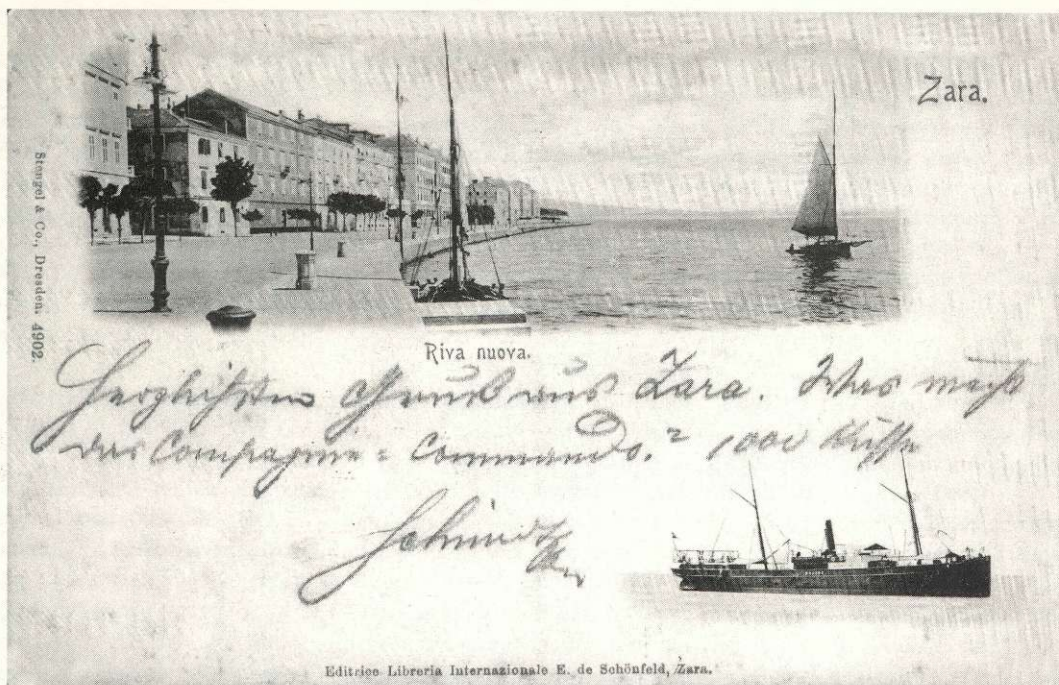
Izložene su stare razglednice Zadra tiskane u razdoblju od 1896. od kojih je 113 tiskano do 1918. godine. Neke od njih nemaju točan datum izdavanja, pa smo zabilježili datum slanja sa poštanskog žiga ili prema nadnevku pošiljatelja. One su, naravno, starije od navedenog datuma.

Na izložbi su predstavljene i razglednice iz tridesetak mjesta Zadarske županije tiskane od 1903. do 1980. godine. Tako možete vidjeti kako je izgledao Ugljan 1903. godine, Filip Jakov 1909. i 1913. godine, Preko oko 1925., 1929. i 1938., Karin 1939., Nin 1930. i 1933., Kali, Olib, Sali i Benkovac 1940. - 41., Biograd 1950., itd.

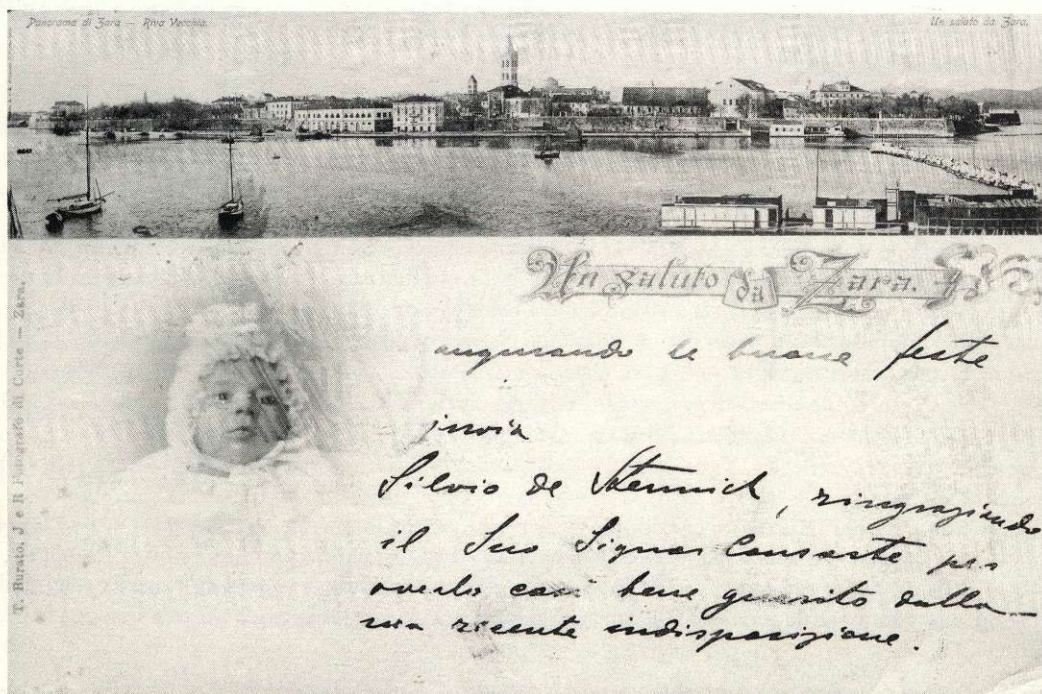
Zastupljeni su svi zadarski nakladnici, uz one iz Drezdena (Stengel), Budimpešte (Divald Karoly), Münchena (Kosmos), Firence (Alinari), Milana (Capello), Rima (Salomone), Splita (Lengyel)...

Želja nam je da ova izložba ne bude samo nostalgичno prisjećanje na nekadašnji izgled ovoga grada, koji maglovito pamte starije generacije, već ukazati mladima da je izgradnja grada odraz njihovog vlastitog identiteta.

Milenka Bukvić

E. de Schönfeld (tiskano Stengel&Markert, Dresden) : Zadar - Nova obala 1896.

T. Burato : Stara obala i portret bebe, oko 1898.

T. Burato : Nova obala, dat. 1898.

G.L. Petri : Nova obala, bez datuma (vjerovatno između dva rata)

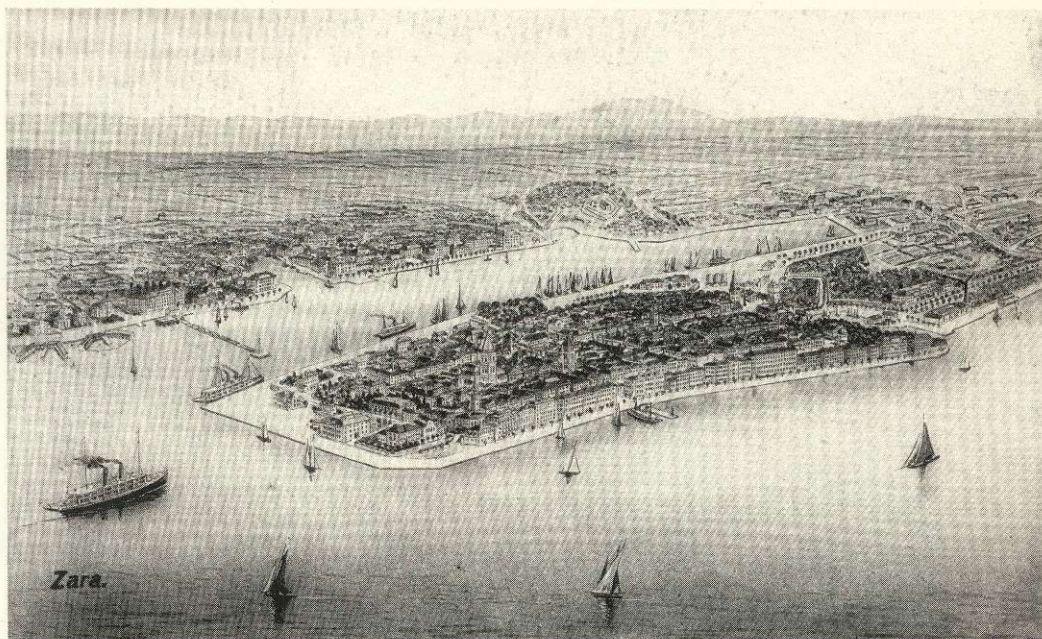
Provizorna ribarnica, dat. 1915., snimljeno 1903, izdano 1912.

Snimio: Anđeliko Alačević:

E. de Schönfeld (tisak: Purger, München) : Trg zeleni i Kolona, dat. 1899.

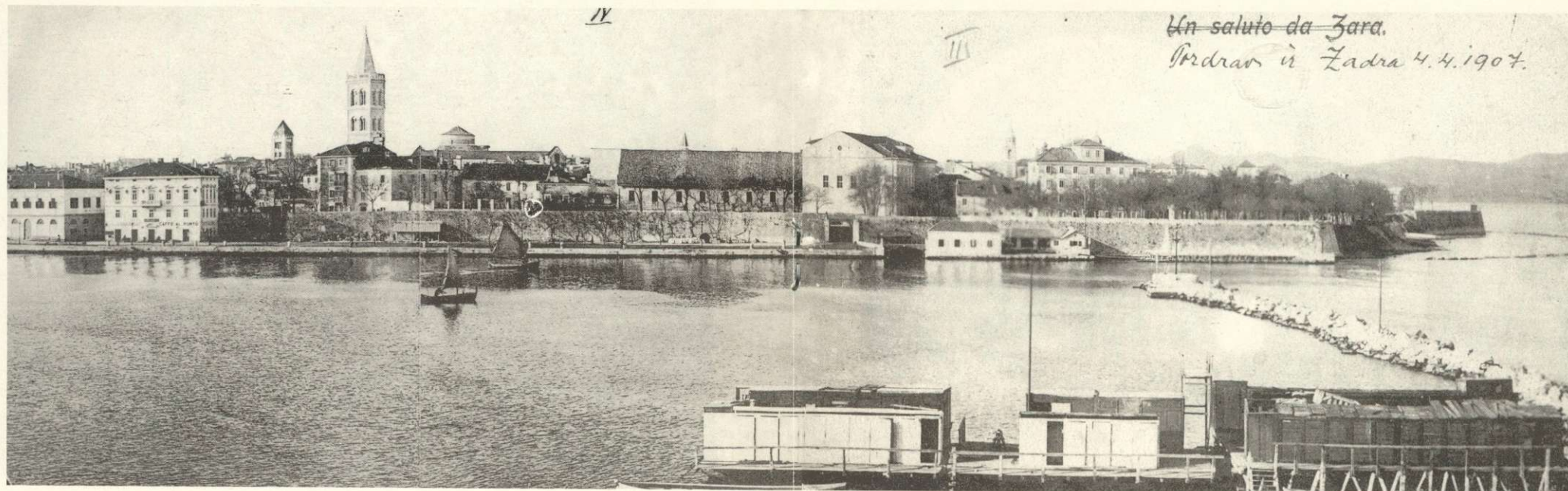

A. Gilardi & Figlio: Panorama Zadra sa sjeverozapada (litografija), dat. 1914.

A. Gilardi & Figlio : Panorama Zadra sa sjeverozapada (kolorirana litografija), poslije 1920.

T. Burato : Pogled na Staru obalu s Brodarice, dat. 1907. (tiskano kao dvije razglednice)

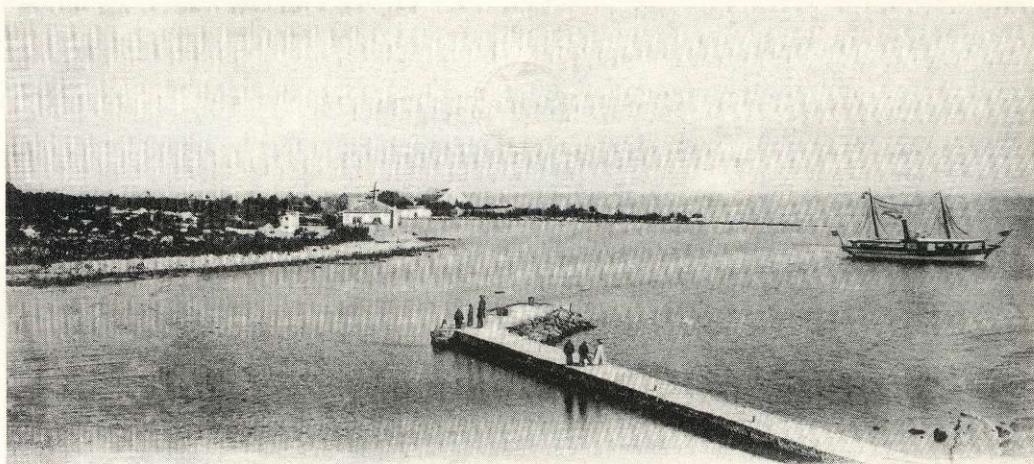
A. Gilardi & Figlio : Pogled s gata na Novoj obali. Lijevo od gata parobrod "GRAF WURMBRAND" ispred zgrade Pošte, oko 1899.

A. Gilardi & Figlio : Novo kazalište i Puntamika, dat. nečítak, prije 1905.

L. Nowotny : Pogled na Brodaricu i Staru obalu, dat. 1910.

Ugljano 17/8 Molti complimenti e cordiali
saluti da una compagnuola a Lei e al,
la distinta Signora, ai figliuoletti tanti baci.
Fammyell.

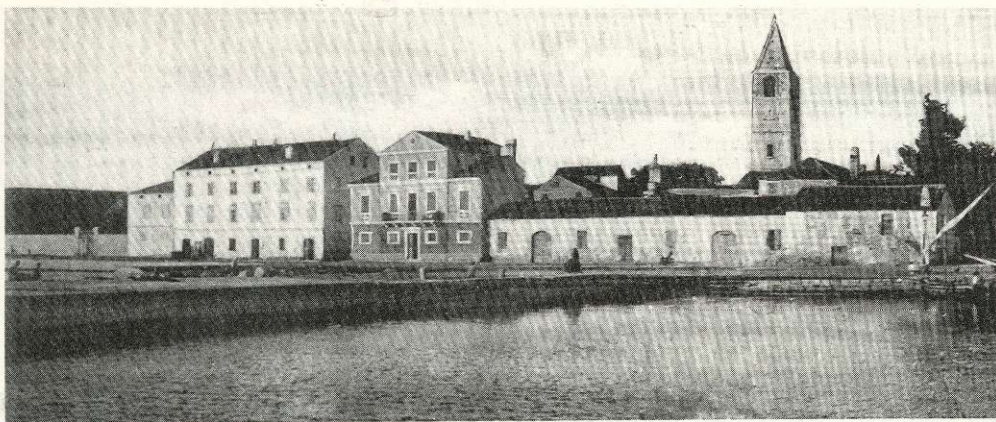
Libreria internazionale E. de Schönfeld, Zara

E. de Schönfeld : Ugljan, dat. 1903.

OLIB DALMACIJA

Foto Sinobad (Zadar) : Olib, bez datuma

Un saluto da S. Filippo e Giacomo
 Pozdrav Sv. Filp i Jakova

Mio caro Mitre!

Anche a te invio di cuore i miei ringraziamenti per la bella tua cartolina. Spero che sarai sano, e che mi verai a trovare. Oggi ero alla ca-
 ria ma non so se che una quaglia. *Soldo dato a...*

Proprietà P. Stauber, Zara. Ediz. fotogr. Angelico, Alsecevic.

P. Stauber : Sv. Filip i Jakov, 1903. (foto : Anđeliko Alačević)

POZDRAV IZ SLAVO DREVNOG grada Nina

Nakl. Braće Vigato (Nin) : Nin, 1933.

E. de Schönfeld : Benkovac - panorama, 1941.

ZEMUNIK, na litografiji A. Ulricha Ravensburg, dat. 1905.

Kali

Naklada: Dundov Šime-trgovina

Naklada: Dundov Šime - trgovina : KALI, dat. 1940.

Naklada Foto poduzeće RVI (Zagreb) : BIOGRAD, bez datuma (oko 1950.)

U PRIVIDU ZBILJE : zadarske razglednice iz kolekcije Znanstvene knjižnice

Uz litografiju, novine, romane u nastavcima i fotografiju, razglednice su još jedan jeftin luksuz što ga je mladi građanski stalež oduševljeno prihvatio kao novu mogućnost "da se za male pare kupi slika iz snova". Poričući razliku među lijepim i ružnim, istinitim i lažnim, korisnim i beskorisnim, postale su dominantno uporište poparta i masovne kulture uopće, polazna točka za stvaranje modernih medija na području komunikacija.

Počele su osvajati svijet kada je Zadar bio srednjoeuropska metropola. Malena, ali metropola. Prve razglednice upućene su 1891. i 1892. godine iz Beča, Pariza, Pešte i Praga. U Zadru je, pak, već u svibnju 1892. objavljeno kako je "ovdašnja ugledna knjižara Schönfeld stavila u prodaju elegantan listovni papir i poštanske razglednice".

Podjednako, procvat zadarskoga razgledničkog nakladništva ne odstupa ni jednog dana od zlatnoga razdoblja razvoja razglednica u Europi, koje je, kako drže kartofili, trajalo od 1897. do 1914. godine. Najveća aktivnost zabilježena je od 1898. do 1904., kada istodobno djeluju najjači rani zadarski izdavači: Schönfeld, Burato, Stauber i Gilardi. Prema tekućim novinskim zapisima, u Zadru je do 1898. izdano čak tridesetak vrsta razglednica, a do 1900. taj se broj popeo na nevjerojatnih 170 vrsta!

Enrico de Schönfeld (1873. - 1942.) bio je dugogodišnji i najistaknutiji zadarski knjižar, nakladnik, tiskar i prodavač fotografske opreme i materijala. Ujedno je najveći i najugledniji nakladnik ranih zadarskih razglednica. Najkasnije 1880. naslijedio je obiteljsku knjižaru na Narodnom trgu, zapadno od zgrade broj 5, a tiskaru je otvorio 1907. u Ulici Svete Marije, sučelice ulazu u Samostan.

Tomaso Burato (1840. - 1910.), najvrjedniji dalmatinski fotograf svojega doba, rabio je od 1884. "fotomehanički tisak za izradu postojanih otisaka masnom bojom" (svjetlotisak). Godine 1894. izradio je prvu autohtonu zadarsku razglednicu koja se zadržala na tržištu najmanje 10 godina.

Petar Stauber držao je papirnicu i prodavaonicu uredske opreme i glazbenih instrumenata u Širokoj ulici (stari kućni broj 510). Ta se tvrtka, u vlasništvu udovice Amalije Stauber, spominje još 1880. Od 1. veljače 1905. prešla je u vlasništvo Leandra Nowotnyja, koji je postao poznat i time što je krajem srpnja 1907. zajedno s Antom Fižulićem otvorio prvo stalno zadarsko kino Radium. Umro je u Udinama 1956.

Arturo Gilardi važan je, dugovječan i poduzetan nakladnik. Javlja se 1880. kao vlasnik galanterijske trgovine. Prvu je razglednicu objavio u prosinca 1898. Ernesto Petri, nakladnik i vlasnik znatne trgovačke kuće za razglednice u Papučarskoj ulici (Šimuna Kožičića Benje), poznat je kao ravnatelj i operater u kinu Radium. Djelovao je od 1905. do konca 1912. godine.

Odmah nakon utemeljenja 1901. godine, Hrvatska knjižarnica svrstala se među istaknute zadarske nakladnike razglednica. Kolekcionar Giorgio Giadrini identificirao je najmanje 97 vrsta razglednica, izdanih

od 1902. do 1917. godine. Obiteljska knjižara Lorenza Mazzantija dugo je radila na mjestu gdje je sada Pošta u sjevernom dijelu ulice Šimuna Kožičića Benje.

Tiskara Vitaliani nastavila je tradiciju stare i najuglednije zadarske tiskare Battara koja je djelovala od 1803. do 1874. godine. U srpnju 1898. Vitaliani je izdao i tiskao bogatu seriju gradskih razglednica. Neke od njih, napose ona s motivom dvorane Novog kazališta, doživjele su brojne pretiske.

Andeliko Alačević (1877. - 1954.), povjesničar zadarskoga novinstva, snimio je 1903. cijelu seriju fotografija za razglednice, a Floriano Stipanović službenik porezne uprave, afirmirao se kao crtač koji je od 1893. do 1908. naslikao već broj atraktivnih gradskih motiva.

U Zadru, koji je u Drugom svjetskom ratu pretrpio razaranja dramatičnih razmjera, rane razglednice imaju osobito značenje. Ne korespondiraju sa zbiljom već s onim čega više nema a ipak postoji, kao minula nazočnost koja treperi u prividu zbilje. Zbog toga djeluju kao kulturalni citati. Dakako, citatima i sakupljanjem razglednica ne može se obnoviti prošlost, ali se može otploviti u njezinu magiju i lutati bezgraničnim prostorima sjećanja i imaginacije.

Kada se sjeća i pamti, ponovno se uspostavlja bliskost.

Abdulah SEFEROVIĆ

Na omotu :

P. Stauber : Foša, oko 1901.

F. Lengyel (Split) : Preko, između 1925. i 1929.

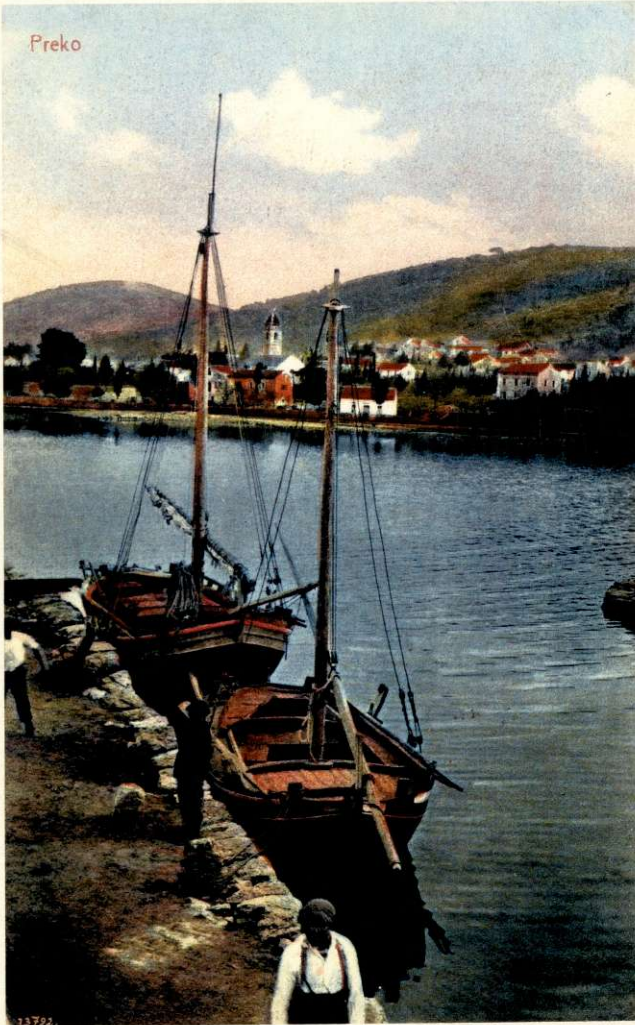
264081

730

Misc. C

45397 D1

Preko

13792

ZNANSTVENA KNJIŽNICA
ZADAR

730065400

ISBN 953-7256-00-6